шляхи розбудови : наук.-метод. зб. Київ : Видавець Симоненко О.І., 2021. С. 130–144. https://spp.org.ua/index.php/journal/article/view/196

3. Chan Y.-S., Jang J., Ho C.-S. Effects of physical exercise on children with attention deficit hyperactivity disorder. PubMed. 2022. P. 265–270. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34856393/

4. Liang X., Li R., Wong S., Sum R., Sit C. The impact of exercise interventions concerning executive functions of children and adolescents with ADHD: a systematic review and meta-analysis. International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity Article. 2021. Vol. 18. https://ijbnpa.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12966-021-01135-6

5. Lee Y.-C et al. Effects of Mindfulness-Based Interventions in Children and Adolescents with ADHD: A Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2022. https://www.mdpi.com/1660-4601/19/22/15198

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ.

Ганна Задорожна, кандидатка педагогічних наук,
Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського» (Україна)

Psychological and Pedagogical Principles of Developing the Creative Potential of Preschoolers through Visual Arts in Family Upbringing

Hanna Zadorozhna, Candidate of Pedagogical Sciences
Municipal Institution of Higher Education "Bar Humanitarian and Pedagogical College named after Mykhailo Hrushevsky" (Ukraine)

Анотація. *У статті досліджено психолого-педагогічні засади розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку через образотворчу діяльність в умовах сімейного виховання. Розглянуто роль сім'ї як середовища підтримки творчого розвитку, психологічні та педагогічні особливості організації художньої діяльності. Надано приклади методів інтегрованої та проєктної діяльності, що сприяють розвитку креативності, індивідуальних здібностей та емоційної сфери дітей. Показано значення поєднання педагогічних, психологічних і мистецьких підходів для забезпечення всебічного розвитку дошкільників. Обґрунтовано значення сім'ї як первинного середовища розвитку дитини та окреслено ефективні педагогічні умови стимулювання творчості дошкільників у домашньому середовищі.*

Ключові слова*: дошкільний вік, творчий потенціал, образотворча діяльність, сімейне виховання, психолого-педагогічні засади.*

Abstract. *The article explores the psychological and pedagogical principles of developing the creative potential of preschool children through visual arts within the family environment. It examines the role of the family as a supportive setting for creative growth and outlines the psychological and pedagogical features of organizing artistic activities. The author provides examples of integrated and project-based methods that foster creativity, individual abilities, and the emotional sphere of children. The study emphasizes the importance of combining pedagogical, psychological, and artistic approaches to ensure the holistic development of preschoolers. The family is substantiated as the primary environment for a child's development, and effective*

pedagogical conditions for stimulating preschool creativity at home are identified.

Keywords: *preschool age, creative potential, visual activity, family upbringing, psychological and pedagogical principles.*

Сучасний етап розвитку освіти характеризується орієнтацією на формування творчої особистості, здатної до самореалізації, інноваційного мислення та активної життєвої позиції. Особливого значення набуває розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку, оскільки саме в цей період закладаються основи креативності, гнучкості мислення, уяви та емоційної чутливості.

В умовах реформування освіти та зростання ролі сім'ї як ключового інституту соціалізації актуалізується проблема пошуку ефективних засобів розвитку творчого потенціалу дитини в домашньому середовищі. Одним із таких засобів виступає образотворча діяльність, яка сприяє гармонійному розвитку особистості. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку є однією з пріоритетних задач сучасної дошкільної освіти. Творча діяльність формує уяву, креативне мислення, дрібну моторику, емоційну чутливість та соціальні навички [4, с. 45].

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI ст. визначено головну мету української освіти – створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України. У Базовому компоненті дошкільної освіти визнається пріоритетна роль дошкільної освіти у формуванні особистості дитини, розвитку її творчих здібностей, закладено підхід до особистості як до суб'єкта власної діяльності. Дитина розглядається як цінність, як активна творча особистість [1, с. 5].

Сьогодні в усіх прогресивних країнах світу все актуальнішим стає питання розвитку творчої особистості починаючи з дошкільного віку. Глобальна проблема розвитку людського потенціалу, здатного до самореалізації та інтелектуально-творчої діяльності, стимулює потребу суспільства до виникнення неординарного бачення вирішення завдань та проблем.

Наша країна не є винятком у контексті глобальних освітніх трансформацій, тому сучасні процеси реформування національної системи освіти зорієнтовані на активізацію художньо-творчого потенціалу особистості та формування креативності, починаючи з дошкільного віку.

Науково обґрунтованим є положення про те, що кожна дитина від народження має природні задатки до творчої діяльності, проте рівень їх реалізації значною мірою визначається умовами виховання, які забезпечують своєчасне й повноцінне розкриття цих можливостей. Особливої ваги набуває соціальне оточення дитини, передусім дорослі, які супроводжують її перші кроки у процесі пізнання складного та багатогранного світу мистецтва і сприяють становленню її творчої особистості.

Вагомою передумовою активізації творчої діяльності дошкільників є створення сприятливої психологічної атмосфери, що характеризується доброзичливістю, свободою самовираження та можливістю досягнення успіху для кожної дитини. Реалізація такого підходу потребує підвищеної педагогічної уваги. У процесі виконання творчих завдань дітям необхідно надавати своєчасну підтримку, організовуючи взаємодію таким чином, щоб кожен вихованець мав змогу відкрито переживати радість як від власних результатів, так і від спільної діяльності.

До ефективних педагогічних умов розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами образотворчої діяльності доцільно віднести:

– проєктування освітнього процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей;

– поєднання різних видів дитячої діяльності;

– формування спостережливості, збагачення мовлення та оволодіння різноманітними техніками зображення;

– ознайомлення з основними етапами творчого процесу;

– створення належного матеріально-розвивального середовища для самостійної

художньої діяльності;

– практичне використання результатів дитячої творчості (для виготовлення подарунків, оформлення інтер'єру закладу дошкільної освіти, організації виставок, ігор тощо) [5, с. 35].

Отже, творчість – важлива складова системи виховання, в ній узагальнено весь життєвий досвід дитини – чуттєвий, ціннісний, моральний, естетичний, пізнавальний, трудовий. Вона лежить в основі успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок, саме тому так важливо сформувати у дітей основи творчості.

У цілому, за свідченням І. Білої, прийнято вважати дошкільний вік періодом, сприятливим для розвитку творчих особливостей особистості, їх вияву як у сфері пізнання, так і в сфері художньої діяльності. Адже, добре відомо, що психічні процеси (пам'ять, мислення, сприйняття, уява, почуття) знаходяться у дошкільників на стадії свого становлення, зміни, розвитку. І саме тому всі вони надзвичайно рухливі, нестійкі, мінливі, суперечливі. Дитина, реалізуючи задум, почувається вільно і не скута досвідом, знаннями, не обмежена заборонами, які не дозволяють їй вільно розпоряджатися предметами, матеріалами тощо. Через ігровий тренінг творчості проходить кожна дитина, і він їй необхідний. Все це з одного боку спричинює суттєві недоліки у характері дитячої творчості, з іншого – надає їй важливого значення й переваг перед творчістю дорослого [2, с. 33].

Згідно з науковими підходами, етапи творчого процесу корелюють із віковими стадіями становлення творчого потенціалу та обдарованості особистості. Дослідження свідчать, що у дітей віком до 5–6 років провідним чинником розвитку обдарованості виступає проблемність як здатність до виявлення новизни. Саме вона забезпечує відкритість дитини до сприйняття нових ідей, стимулює пошук суперечностей і невідповідностей, а також сприяє самостійному формулюванню запитань і окресленню проблемних ситуацій. Означений віковий період має особливе значення для формування основ критичного мислення та розвитку здатності до самостійного розв'язання пізнавальних і практичних завдань. В. Клименко встановив, що «цілеспрямоване перетворення когнітивного змісту проблемних ситуацій на емоційне постає як психологічний механізм розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку (принцип трансформації когнітивного змісту на емоційне)». Він вважає, що «розвивати творчий потенціал – це означає допомогти дітям у процесі їх розвитку вийти на усвідомлення своєї індивідуальності, виявити цю індивідуальність у діяльності таким чином, що відповідає особливостям дитини і водночас приймається суспільством» [5, с. 12, 34].

Сім'я виступає провідним середовищем, у якому дитина набуває первинного досвіду соціальної взаємодії, емоційної підтримки та самовираження. Умови сімейного виховання мають визначальний вплив на становлення мотиваційної сфери, розвиток інтересу до творчої діяльності, формування адекватної самооцінки, а також здатності до самостійного розв'язання проблем і прояву ініціативи [2, с. 32].

Водночас сім'я розглядається як ключовий чинник соціалізації дитини та розвитку її творчих здібностей. Емоційна підтримка з боку батьків, організація спільної творчої діяльності та заохочення самостійності сприяють формуванню внутрішньої мотивації, впевненості у власних можливостях і готовності до творчого самовираження.

З урахуванням сучасних підходів до виховання підростаючого покоління актуалізується завдання формування у дітей ціннісного ставлення до родини, усвідомлення її значущості та потреби в родинних взаєминах. У цьому контексті важливою метою освіти є виховання особистості, здатної адаптуватися до сучасних соціокультурних умов. Водночас реалізація цього завдання є неможливою без активної участі сім'ї.

Слід підкреслити, що взаємодія закладу дошкільної освіти з родинами не повинна обмежуватися лише залученням батьків до освітнього процесу. Важливо забезпечити їм належний психолого-педагогічний супровід у питаннях виховання дітей. Така просвітницька діяльність є складовою соціальної відповідальності суспільства загалом і закладів дошкільної освіти зокрема.

Однією з умов ефективності розвитку творчих здібностей дітей є тісна співпраця ЗДО з батьками дошкільників. У праці І. Кондратець та О. В'язовської вказано, що «важливою умовою розвитку творчих здібностей дітей є організація цілеспрямованої діяльності вихованців у ЗДО та сім'ї. Ця робота має бути спрямована на: збагачення дітей яскравими враженнями; забезпечення емоційно-інтелектуального досвіду, який служить основою для виникнення задумів і є матеріалом, необхідним для роботи уяви» [7, с. 65].

Сімейне середовище впливає на розвиток: уяви та креативного мислення; навичок самостійної діяльності; емоційної стабільності та вираження емоцій через творчість.

Важливе місце у розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку посідають практичні форми залучення сім'ї до художньо-продуктивної діяльності. До найбільш ефективних із них належать: спільне малювання та ліплення; створення аплікацій, колажів і тематичних проєктів; використання ігрових завдань із включенням образотворчих елементів, що інтегрують рольову гру з художньою діяльністю; а також обговорення результатів творчості з метою формування рефлексивних умінь і розвитку критичного мислення дитини.

Ефективність розвитку творчих здібностей значно підвищується за умови інтеграції сімейного та дошкільного виховання, коли педагог і батьки здійснюють узгоджене планування творчих завдань і проєктів з урахуванням індивідуальних інтересів та можливостей дитини [4, с. 35]. Узгодженість позицій вихователів і батьків, системна взаємодія між ними та розуміння перспектив розвитку дитини виступають важливою передумовою активізації творчої діяльності дошкільників.

Психологічні засади організації образотворчої діяльності дітей дошкільного віку ґрунтуються на врахуванні вікових та індивідуальних особливостей розвитку, забезпеченні емоційно безпечного середовища, а також формуванні позитивної мотивації до творчості та самовираження. Водночас педагогічні принципи передбачають інтеграцію навчальної та творчої діяльності, варіативність і гнучкість методів відповідно до інтересів дітей, стимулювання їхньої ініціативності та самостійності, а також використання різноманітних художніх технік і матеріалів як засобу розвитку уяви й креативного мислення [5, с. 50]. Особливого значення набуває індивідуальний підхід, що забезпечує врахування рівня розвитку, здібностей і потреб кожної дитини.

Серед ефективних методів розвитку творчого потенціалу доцільно виокремити: інтегровані завдання, які поєднують образотворчу, ігрову, музичну та пізнавальну діяльність; проєктну діяльність, спрямовану на створення дітьми власних творчих продуктів; індивідуалізовані завдання; організацію взаємодії з батьками через спільні творчі практики; а також використання різноманітних матеріалів (фарби, пластилін, природні матеріали, кольоровий папір тощо) [6, с. 28].

Сучасні підходи передбачають також поєднання традиційних і цифрових засобів образотворчої діяльності, що сприяє розвитку уяви, формуванню візуальної грамотності та навичок критичного оцінювання результатів власної творчості. Регулярне залучення дітей до художньої діяльності має вагомий психологічний ефект: воно сприяє розвитку образного мислення та уяви, формує емоційну стабільність, навички саморегуляції, підвищує рівень соціальної адаптації та комунікативної компетентності, а також допомагає дитині усвідомлювати й виражати власні емоції засобами мистецтва [7, с. 65].

Важливим чинником підвищення ефективності розвитку творчих здібностей є психолого-педагогічна підтримка батьків, яка забезпечує створення позитивного емоційного клімату та сприяє усвідомленому залученню родини до творчого процесу. Практичною реалізацією зазначених підходів виступають інтегровані заняття, зокрема: тематичні проєкти («Мій улюблений герой»), що поєднують різні види образотворчої діяльності з рольовою грою; сімейні арт-проєкти («Разом творимо світ»), спрямовані на колективну творчість і розвиток рефлексії; а також експериментальні заняття з кольором і формою, які передбачають дослідження властивостей матеріалів і комбінування художніх технік.

Зазначені форми роботи сприяють розвитку креативного мислення, формуванню навичок співпраці та самовираження, а також підвищенню мотивації дітей до пізнавальної і

творчої діяльності.

Узагальнюючи підходи до розвитку творчих здібностей дітей, доцільно констатувати наявність тенденції до впровадження комплексного підходу, спрямованого на формування не лише окремих умінь, а цілісного розвитку особистості. Творчі здібності мають розвиватися у контексті загального психічного та особистісного становлення дитини, а не обмежуватися вузькоспеціалізованими вправами, спрямованими виключно на розвиток мислення чи уяви.

Водночас слід зазначити, що на дошкільному етапі розвитку проблема формування творчих здібностей, зокрема здатності до виходу за межі заданих умов діяльності, залишається недостатньо дослідженою порівняно з іншими віковими періодами. Це зумовлює необхідність подальшого наукового пошуку та розроблення ефективних методів, адекватних віковим особливостям дітей дошкільного віку, які б забезпечували інтеграцію творчості у повсякденне життя дитини, а не лише у спеціально організовані чи ігрові ситуації.

Отже, однією з провідних умов розвитку творчих здібностей дошкільників є налагодження тісної взаємодії закладу дошкільної освіти з родиною. Батьки, залучені до освітнього процесу, мають можливість продовжувати творчу діяльність дитини в домашньому середовищі, забезпечувати емоційний комфорт, а також сприяти її всебічному моральному, естетичному й творчому розвитку.

Таким чином, образотворча діяльність постає як ефективний засіб розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку, тоді як сім’я виступає ключовим чинником підтримки, стимулювання та закріплення творчих проявів дитини.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Т. О. Піроженко та ін. Київ : МОН України, 2021. 37 с.
2. Біла І. М. Творчість та її розвиток у дітей. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2001. Т. 3. С. 31–37.
3. Бєляєва І. М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами образотворчої діяльності : навч.-метод. посіб. Київ : Освіта, 2018. С. 48–52.
4. Гусарова Л. П. Психологія розвитку дитини : навч. посіб. Харків : Ранок, 2017. С. 35–60.
5. Клименко В. В. Механізм творчості: чи можна його розвивати. Київ : Шкільний світ, 2001. 96 с.
6. Ковальчук Н. В. Сімейне виховання та творчий розвиток дитини : монографія. Одеса : Астропринт, 2020. С. 15–30.
7. Кондратець І., В’язовська О. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобом експериментування з матеріалами. *Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи* : матеріали наук.-практ. конф. Київ, 2021. С. 63–67.
8. Панченко Є. С., Костецька У. В. Розвиток креативності у дітей дошкільного віку в процесі творчих ігор. *Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти та технологій в XXI столітті* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Ізмаїл, 2025. С. 16–17.
9. Сидоренко Л. В. Інтегративні методи у розвитку творчості дошкільників : навч.-метод. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2020. С. 40–55.
10. Ткаченко М. П. Організація образотворчої діяльності дітей дошкільного віку : навч. посіб. Київ : Каравела, 2021. С. 10–28.